

Ta vare på kantsonen!

Av Tore Bjørkli og Bjørnar Wiseth

Tore Bjørkli er landbruksdirektør og Bjørnar Wiseth er klima- og miljødirektør hos Fylkesmannen i Trøndelag (tidligere publisert som kronikk i Adresseavisen i mars 2018).

Innledning

Selv om vegetasjonskledde kantsoner langs vassdrag har en beskyttelse gjennom vannressursloven, utsettes de ofte for snauhogst og oppdyrking. Dette er uheldig da kantsoner er levesteder for en rekke arter i natur- og kulturlandskapet (figur 1). Vegetasjonen langs vassdrag er ikke

bare viktig for flere arter, den har også stor betydning for å hindre næringsavrenning og utgraving under flomtopper. I den senere tid har det vært eksempler på at kantsoner snauhogges eller oppdyrkes, gjerne i forbindelse med nydyrking. Begrunnelsen er et ønske om å utvide

Figur 1. Kantsoner har stor betydning for mange arter i vann og på land og reduserer avrenning.
Foto: Fylkesmannen i Trøndelag

produksjonsarealet og at kantsoner sprer ugras og skygger for åkervekster. Dette er isolert sett forståelig, men vi ønsker å forklare hvorfor kantsoner er viktige – i en større sammenheng.

Produktive bekker

Åpne bekker og elver med kantsoner er som livsnerver i natur- og kulturlandskapet. I disse kantsonene produseres det insekter om sommeren. Produksjonen er betydelig, og tettheten av bunndyr kan være over 1000 stykk pr. m². Klekkingen av insekter faller sammen med ynglingstiden for bl.a. fossekall og rødstrupe, som beriker oss alle med vakker sang om våren og sommeren. I gråor-heggeskogen langs vassdrag er tettheten av fugl som i tropisk regnskog. Årsaken til dette er at de finner både mat og skjul her. Insektene er også viktige for andre arter. De er den viktigste kilde til mat for både laks og sjøørret, arter som opplever nedgang i bestanden.

Kantvegetasjonens betydning

Vegetasjonen langs bekkene bidrar til produksjon av vannlevende bunndyr gjennom tilførsel av kvist, løv og annet organisk materiale som faller ned i bekkene, og som så «omsettes» der. For at fugler skal kunne nyttiggjøre seg matkilden som vannlevende organismer i vassdrag er, må de ha tilgang til skjul og hekkeplasser. Dette finner de nettopp i kantvegetasjonen. Fisk trenger også skjul og skygge for å trives. Uten kantsoner som gir skygge kan vanntemperaturen bli for høy for fisk om sommeren, noe som kan forårsake sykdommer som f.eks. furunkulose. Også andre dyrearter, som rådyr, elg, og hare, finner skjul og mat, samt forflytningskorridorer i kantsonene.

Røttene av busker og trær i kantsonen sørger for å binde jorda, og med det hindre utvasking og ras i perioder med mye nedbør eller flom, noe vi ser mer av som følge av klimaendringene. Vegetasjonssonen langs vassdrag fanger også opp næringsstoffer fra dyrkamark. Kantsonen er med på å bidra til at vi tar vare på dyrkamark ved at næringsstoffene ikke vaskes ut, og ved å hindre at jorda ikke forsvinner ved erosjon.

Beskyttelse og bruk

Etter vannressursloven går det fram at det langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring, skal opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte. Dette for nettopp å motvirke avrenning og gi levested for planter og dyr. Forskriften om produksjonstilskudd i jordbruket har også som vilkår at det skal settes igjen minst en to meter bred vegetasjonssone for å motvirke avrenning. Slik gis gårdbrukeren kompensasjon for evt. avlingstap som følge av skyggevirking. Ut fra et miljøfaglig ståsted kan en to meter bred kantsoner virke knapt, bredden bør være opptil 10 meter for å gi skjul og begrense avrenning. Får å oppnå dette kan det etter søknad gis tilskudd gjennom ordningene SMIL, «Spesielle miljøtiltak i jordbruket» og RMP, «Regionalt miljøtilskudd i landbruket». Gårdbrukere kan kontakt sitt lokale landbrukskontor for mer informasjon om dette. Ved nydyrking er kravet at det skal settes igjen en sone på minst seks meter.

Skal ikke være til hinder

Hensynet til kantsonene er imidlertid ikke til hinder for skjøtsel som uttak av skog og ved, men kantsonene må ikke snauhogges (figur 2).

Figur 2. Eksempel på en bekk uten kantvegetasjon.
Foto: Fylkesmannen i Trøndelag.

Naturmangfoldloven og forskrift om bærekraftig skogbruk krever at den økologiske funksjonen ivaretas.

I saker der kantsoner er fjernet, kan NVE, Norges vassdrags- og energidirektorat, kreve tilbakeføring. Kommunene kan også foreta helt eller delvis trekk i produksjonstilskudd, noe som er gjennomført i enkelte tilfeller. Det er

fullt mulig å tynne ut vegetasjonen, men snauhogging må ikke forekomme. Et vegetasjonsbelte langs vassdrag gir mange positive effekter for biologisk mangfold, redusert erosjon og næringsavrenning. Dette bør derfor sees som et viktig bidrag fra landbruket til å opprettholde biologisk mangfold i natur- og kulturlandskapet.